

Галик І. С.,
к.т.н., проф., професор кафедри товарознавства та технології непродовольчих товарів,
Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

Семак Б. Д.,
д.т.н., проф., професор кафедри товарознавства та технології непродовольчих товарів,
Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД – ОСНОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ТОВАРОЗНАВЦІВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

***Анотація.** Реформування системи вищої освіти України вимагає нових підходів у методиці підготовки майбутніх фахівців. У статті висвітлені сучасні підходи і можливості використання компетентнісного методу у підготовці товарознавців у ВНЗ України. Наведена коротка характеристика основних термінів і понять, які використовуються із впровадженням компетентнісного підходу під час контекстного навчання фахівців товарознавчого профілю у ВНЗ сфери легкої промисловості та торгівлі України. Сформульовані та обґрунтовані основні (ключові) компетентності, які потрібні товарознавцям спеціальності 076 "Підприємництво, торгівля, біржова діяльність" і спеціальності 182 "Технології легкої промисловості".*

Ключові слова: компетентність, компетентнісний підхід, контекстне навчання, професійна спрямованість, товарознавство, підприємництво.

Galyk I. S.,
Ph.D., Professor, Professor of the Department of Commodity Research and Technology of Non-food Products, Lviv University of Trade and Economics, Lviv

Semak B. D.,
Doctor of Engineering, Professor, Professor of the Department of Commodity Research and Technology of Non-food Products, Lviv University of Trade and Economics, Lviv

COMPETENCE APPROACH - THE BASIS OF PROFESSIONAL TRAINING OF COMMODITY RESEARCH SPECIALISTS IN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS

***Abstract.** Reforming the system of higher education in Ukraine requires new approaches to the methods of training of future specialists. The article highlights modern approaches and possibilities of using the competence method in the training of commodity research specialists in higher educational institutions of Ukraine. The brief characteristic of the main terms and concepts that are used with the introduction of the competence approach in the context training of the commodity research specialists in higher educational institutions of the light industry and trade of Ukraine is given. The main (key) competencies which are needed by the commodity research specialists of specialty 076 "Entrepreneurship, trade, stock-exchange activity" and specialty 182 "Light industry technologies" are formulated and substantiated.*

Key words: competence, competence approach, contextual training, professional orientation, commodity research, entrepreneurship.

Постановка проблеми. Як відомо, останніми роками в практиці підготовки фахівців вищої кваліфікації в Україні, як і в багатьох європейських країнах, все ширшого застосування набуває компетентнісний підхід за контекстних форм навчання

студентів. Тому доцільно більш детально розглянути особливості використання цього підходу в процесі контекстного навчання студентів товарознавчо-комерційних факультетів ВНЗ України, акцентуючи на максимальному наближенні змісту їх професійної

підготовки до сучасних потреб сфери торгівлі та товарного ринку України.

До того ж висвітленню цих питань у періодичних і монографічних фахових наукових і особливо навчальних виданнях, на наш погляд, приділяється ще недостатня увага, не зважаючи на ті суттєві зміни, які відбулись останніми роками у сфері підготовки фахівців зазначеного профілю (відкриття нових спеціальностей та спеціалізацій, перехід на ступеневу форму навчання, впровадження в навчальний процес вимог нових освітніх стандартів, постійні зміни в назвах цих спеціальностей і спеціалізацій та ін.). Проте не змінилися вимоги до фахівців товарознавчого профілю – мати глибокі фундаментальні знання щодо формування та оцінювання асортименту, властивостей, якості та безпечності різних за призначенням і способами виробництва груп непродовольчих і продовольчих товарів.

Як відомо, набуття необхідного арсеналу компетентностей випускниками товарознавчих спеціальностей вишів сфери торгівлі та легкої промисловості в нашій країні залежить від багатьох чинників, а саме:

- вибору ними самої спеціальності та спеціалізації;
- обрання асортиментної групи товарів, з якою буде пов'язана діяльність товарознавця у практичній роботі;
- ступінь підготовки товарознавця у процесі навчання у ВНЗ (бакалавр, магістр, доктор філософії);
- необхідний рівень засвоєння навчального матеріалу (знати, вміти, мати навички) під час вивчення курсів товарознавства (теоретичного та спеціального).

Для прикладу наведемо перелік (набір) основних компетентностей, потрібних фахівцям спеціальності 076 “Підприємництво, торгівля, біржова діяльність” і спеціальності 182 “Технології легкої промисловості”. Цілком зрозуміло, що одна частина компетентностей у фахівців зазначених спеціальностей буде збігатися, а інша частина – суттєво відрізнятися навіть у межах однієї із цих спеціальностей. Зрозуміло, що підприємець, товарознавець сфери торгівлі чи товарознавець сфери біржової діяльності безперечно повинні володіти конкретними специфічними компетентностями для вирішення завдань саме у вказаних сферах.

Все це вимагає конкретизації та обґрунтування переліку компетентностей фахівців товарознавчого профілю не тільки в межах окремих спеціалізацій із врахуванням специфіки асортименту тих груп товарів, з якими безпосередньо буде пов'язана діяльність цих фахівців на практиці. Наприклад, товарознавець гуртової бази, який займається формуванням асортименту і якості та реалізацією телевізорів чи холодильників, повинен володіти іншими компетентностями, ніж товарознавець цієї бази, який займається одягом чи взуттям.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналізуючи літературні джерела та нормативні освітні стандарти, присвячені підвищенню якості підготовки фахівців товарознавчого профілю у ВНЗ

сфери торгівлі та легкої промисловості України, основна увага приділялася поглибленню професійної спрямованості навчального процесу в результаті більш широкого використання компетентнісного підходу під час контекстного навчання зазначених фахівців у ВНЗ, який вже апробований у зарубіжних навчальних закладах аналогічного профілю. Окрім цього, суттєві зміни, які відбулися останніми роками у системі підготовки товарознавців у вишах сфери торгівлі та легкої промисловості, на наш погляд, вимагають ґрунтовної перебудови змісту цієї підготовки та її переорієнтації на вимоги сучасних міжнародних освітніх стандартів.

Обмежимося розглядом тих публікацій останніх років, в яких обґрунтовується доцільність застосування в навчальному процесі ВНЗ торговельного профілю компетентнісного підходу під час контекстного навчання фахівців товарознавчого профілю.

В роботі [1] узагальнено зарубіжний і вітчизняний досвід впровадження компетентнісного підходу у систему освіти. Наведено порівняльний аналіз переліку ключових компетентностей освіти європейських країн та України. Розкрито перспективи впровадження компетентнісного підходу в навчальні програми навчальних закладів України. Обґрунтована необхідність інтеграції компетентнісного підходу у навчальні плани та програми фахівців різних освітніх рівнів та професійної спрямованості. Встановлена доцільність імплементації вимог міжнародних і європейських освітніх стандартів у практику роботи вітчизняних освітніх закладів.

Робота [2] присвячена пошуку шляхів майбутнього вдосконалення професійної підготовки товарознавців-експертів з митної справи. Основна увага приділена узагальненню сучасних технологій підготовки товарознавців вищої кваліфікації. Розглянуто впровадження в навчальний процес компетентнісного підходу підготовки зазначених фахівців. Автор обґрунтовує доцільність використання під час підготовки товарознавців-експертів із митної справи практико-орієнтованих технологій, які застосовуються закордоном у процесі підготовки фахівців аналогічного профілю.

Автором роботи [3] запропонована модель підготовки товарознавців-експертів у митній справі у ВНЗ, яка базується на:

- всебічному вивченні особливостей сфери діяльності фахівців цього профілю; описі умов їх праці, обґрунтуванні потреби необхідних знань, умінь і навичок, а також системи вимог до кінцевих результатів навчання;
- сукупності необхідних компетентностей, які гарантують придатність цього фахівця виконувати свої професійні функції у практичній роботі;
- всебічному врахуванні сучасних вимог вітчизняних та зарубіжних освітніх стандартів, в яких регламентовані вимоги до змісту та якості підготовки фахівців товарознавчого профілю, включно з підготовкою товарознавців-експертів із митної справи.

В роботі [4] розглянуто основні напрямки подальшого вдосконалення професійної підготовки товарознавців-експертів у митній справі. Особливу увагу приділено встановленню взаємозв'язків між окремими профілюючими товарознавчими дисциплінами, в результаті вивчення яких формується професійна придатність товарознавця-експерта в митній справі. Обґрунтовано підбір необхідних профільних дисциплін для підготовки товарознавців-експертів у митній справі, орієнтованих на використання компетентнісного підходу в процесі підготовки названих фахівців у ВНЗ, який нині широко використовується в зарубіжних країнах.

Автором роботи [5] узагальнено вітчизняний і зарубіжний досвід використання компетентнісного підходу до підготовки фахівців для потреб підприємств різних галузей легкої промисловості. Основна увага приділена вивченню досвіду підготовки фахівців для конкретних галузей легкої промисловості у Фінляндії. Розглядається моделювання виробничих процесів легкої промисловості у навчальному процесі під час підготовки фахівців для окремих підгалузей легкої промисловості у вишах та інших навчальних закладах.

В роботі [6] визначаються основні поняття, що стосуються суті впровадження компетентнісного підходу в освітній процес. Зазначається, що компетентнісний підхід передбачає зміну цілей та очікуваних результатів освіти у вигляді компетенцій, які відображають різні рівні професійних завдань. Водночас компетентнісний підхід розглядається як уміння діяти, застосовуючи набуті знання в процесі навчання для вирішення проблемних ситуацій у майбутній професійній діяльності фахівця. Розкривається сутність такого поняття, як готовність до практичної діяльності. Робиться акцент на формуванні готовності майбутніх фахівців реалізувати набуті компетенції у практичній професійній діяльності.

Постановка завдання. На основі аналізу та узагальнення літературних джерел і вимог освітніх стандартів, присвячених пошуку шляхів вдосконалення підготовки товарознавців у ВНЗ, обґрунтувати доцільність більш широкого використання компетентнісного підходу у процесі контекстного навчання зазначених фахівців в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перш ніж розглядати особливості компетентнісного підходу та контекстного навчання студентів товарознавчо-комерційних факультетів ВНЗ, доцільно коротко охарактеризувати ці терміни і поняття, оскільки вони мають нині широке застосування (особливо у зарубіжній практиці підготовки фахівців різного профілю).

Компетентність – це професійні знання, вміння та навички, життєво необхідні фахівцю будь-якого профілю та віку. Розрізняють такі основні складові компетентності:

– це знання та вміння, які фахівець здатний спрямовувати у русло своєї практичної діяльності;

– це вміння кваліфіковано використовувати ці знання у конкретних ситуаціях своєї практичної роботи;

– це вміння оцінити себе, свою професійну діяльність у будь-якій реальній життєвій ситуації;

– компетентнісний підхід, який акцентує на здатності фахівця професійно використовувати набуті ним знання.

Отже, компетентність фахівця – це його здатність кваліфіковано встановлювати та реалізувати зв'язок між набутими знаннями і вміннями під час вирішення конкретної ситуації в практичній діяльності.

У практичній роботі фахівців різного профілю, як відомо, виникає потреба набуття відповідного набору, комплексу необхідних компетентностей, які називаються ключовими. Цілком зрозуміло, що перелік ключових професійних компетентностей для фахівців різного профілю буде різним. Водночас в основу формування ключових компетентностей для фахівців різного профілю повинні бути покладені вимоги чинних освітніх стандартів для окремих спеціальностей.

Серед програмних компетентностей фахівців будь-якої спеціальності розрізняють загальні та спеціальні (фахові, предметні) компетентності. До загальних належать компетентності, які характеризують знання, вміння, навички, здатності, які мають універсальний характер і здобуваються в межах певної освітньої програми. Спеціальні компетентності – це ключові компетентності, які використовуються для здобуття будь-якого фахового ступеня підготовки і безпосередньо пов'язані зі спеціальними знаннями, необхідними для виконання основної професійної діяльності.

А тепер коротко розглянемо особливості формування професійної компетентності товарознавців-експертів за умов контекстного навчання у ВНЗ. Суть контекстного навчання полягає в тому, що за його використання моделюється реальна практична діяльність майбутнього фахівця, оскільки зміст його професійної підготовки у ВНЗ максимально наближається до реальної майбутньої його діяльності. Водночас засвоєння студентом абстрактних теоретичних знань накладається на канву його майбутньої практичної діяльності [1].

Сучасні технології контекстного навчання під час підготовки фахівців товарознавчого профілю переважно охоплюють: вирішення різноманітних типів ситуаційних завдань і ділових ігор, участь у професійних конкурсах тощо.

Після визначення та короткої характеристики основних термінів і понять, які стосуються впровадження компетентнісного підходу під час контекстного навчання фахівців товарознавчого профілю у ВНЗ сфери легкої промисловості та торгівлі України, доцільно сформулювати, конкретизувати та обґрунтувати деякі ключові компетентності, потрібні товарознавцям спеціальності 182 на прикладі професійної діяльності в товарному комплексі “текстиль–одяг”.

Зрозуміло, що в цьому комплексі існує потреба у товарознавцях різного ступеня професійної підготовки – бакалаврах, магістрах та докторах філософії. І виникає питання: набором яких компетентностей вони повинні відрізнитися в процесі їх підготовки у ВНЗ, наприклад, сфери торгівлі?

На нашу думку, для успішної роботи комплексу “текстиль–одяг” його товарознавчим службам наперед потрібні компетентності, націлені на глибоке вивчення особливостей технологій виробництва товарів цього комплексу, формування структури їх асортименту, якості та безпечності.

Для реалізації цього завдання ми сформулювали три групи найважливіших компетентностей, які стосуються оцінювання волокнистого складу і структури текстильних матеріалів і одягу, способів їх оброблення, властивостей, а також рівня їх гігієнічності та екологічної безпечності [7, 8]. Названі групи ключових компетентностей для товарознавчих служб комплексу “текстиль–одяг” об’єднані в табл. 1–2.

Як видно з аналізу даних табл. 1–2, перелік наведених в них компетентностей є неповним і вимагає суттєвого розширення та конкретизації, зважаючи на специфіку роботи окремих підгалузей легкої промисловості України, врахування реальної ситуації на вітчизняному ринку текстилю і одягу, насичення ринку текстильною продукцією зарубіжного виробництва, імплементацію в практику роботи легкої промисловості вимог європейських і міжнародних стандартів.

Так, наприклад, оптимальність структури та фактури поверхні, а також властивості одягових тканин, нетканих і трикотажних полотен повинні

оцінюватись набором різних компетентностей. Це повною мірою стосується одягових нетканих полотен, отриманих за механічною, фізико-хімічною та валяльно-войлочною технологіями. Потребує конкретизації та опису в товарознавчих навчальних виданнях і набір компетентностей, необхідний для оцінювання особливостей структури асортименту, властивостей, рівня якості та безпечності текстилю й одягу імпортного виробництва, які нині домінують на вітчизняному ринку.

На нашу думку, назріла потреба в освітньому стандарті спеціальності 182 “Технологія легкої промисловості” зробити такі доповнення:

- дати перелік ключових професійних компетентностей для фахівців товарознавчого профілю у розрізі різних освітніх ступенів їх підготовки та основних товарних груп продукції легкої промисловості України;

- сформулювати та обґрунтувати перелік ключових професійних компетентностей для товарознавців-експертів асортименту, якості та безпечності імпортного текстилю, одягу та взуття із врахуванням вимог міжнародних освітніх стандартів у цій галузі;

- перелік основних ключових компетентностей фахівців товарознавчого профілю спеціальності 182 повинен бути тісно пов’язаний не тільки зі станом і проблемами розвитку окремих підгалузей вітчизняної легкої промисловості, але й ринку їх продукції;

- вимоги до рівня гігієнічності та безпечності продукції легкої промисловості України повинні бути більш тісно пов’язані із вимогами міжнародних стандартів і переліком ключових компетентностей фахівців товарознавчого профілю.

Таблиця 1

Перелік компетентностей товарознавців комплексу “текстиль–одяг”, необхідних для встановлення параметрів будови, способів оброблення та властивостей текстильних матеріалів і виробів

№ з/п	Назва компетентності	Ступінь підготовки фахівця за допомогою обраних компетентностей		
		бакалавр	магістр	доктор філософії
1	Здатність ідентифікувати волокнистий склад текстильного матеріалу (виробу)	За допомогою проби на горіння	За допомогою встановлення хімічного складу хімічними методами	За допомогою використання фізико-хімічних методів (полярографічного, люмінесцентного та ін.)
2	Вміння встановлювати основні елементи будови текстильного матеріалу та їх вплив на зміну його властивостей	Вміння визначити щільність, заповнення, вид переплетення, фактуру поверхні тощо	Вміння оцінити вплив будови текстильного матеріалу на його зносостійкість	Вміння оцінити вплив волокнистого складу текстильного матеріалу та одягу на їх гігієнічність, формостійкість, біостійкість
3	Здатність оцінити якість колірної гами текстильного матеріалу та одягу в результаті їх фарбування	Вміння визначити колір і відтінок фарбувань візуально	Вміння користуватися атласом кольорів під час визначення колірної гами пофарбувань	Вміння користуватися колориметричними методами для визначення колірному тону, насиченості та світлоти текстильного матеріалу
4	Вміння оцінити антропометричні характеристики та особливості одягу	Вміння визначити розмір та повноту одягу	Вміння давати характеристики фасонним відмінностям одягу різних моделей	Вміння оцінити вплив будови, колористичного оформлення, особливостей проектування та технологій виготовлення на формування моди на одяг

Перелік компетентностей товарознавців комплексу “текстиль–одяг”, необхідних для оцінювання гігієнічності та екологічної безпеки товарів

№ з/п	Назва компетентності	Критерії оцінки компетентності
1	Вміння оцінити рівень гігієнічності текстилю та одягу в процесі їх виробництва й експлуатації	1. Вміння оцінити здатність текстильного матеріалу пропускати повітря та водяну пару, а також поглинати пароподібну вологу. 2. Здатність оцінити схильність до забруднення. 3. Вміння оцінити залишки в ТМ формальдегіду, “рухомих форм” важких металів, пестицидів, токсичних марок синтетичних барвників. 4. Вміння оцінити стійкість пофарбувань до дії різних фізико-хімічних чинників. 5. Вміння виявити в ТМ і одязі наявність окремих видів патогенних мікроорганізмів
2	Вміння оцінити рівень екологічної безпеки ТМ і одягу в процесі їх виробництва та експлуатації	Вміння виявити: – залишки важких металів; – залишки токсичних марок синтетичних барвників; – залишки пестицидів; – залишки формальдегіду. Вміння оцінити стійкість пофарбувань, отриманих синтетичними барвниками на текстильних матеріалах

Як свідчить аналіз літературних джерел і результати наших досліджень [7, 8, 9], захисні, гігієнічні, експлуатаційні та естетичні функції одягу, які детально розглядаються у відповідних вітчизняних і міжнародних стандартах, ще недостатньо пов'язані із компетенціями, що регламентуються освітнім стандартом спеціальності 182 “Технології легкої промисловості”. Тому не випадково є та увага, яка останніми роками на світових ринках приділяється екологічно безпечним текстильним матеріалам і одягу з них.

Таким чином, зміни у сфері легкої промисловості та торгівлі України, які відбулися останніми роками, вимагають і відповідної переорієнтації навчального процесу у ВНЗ зазначених сфер, а саме:

– імплементації у сферу виробництва товарів легкої промисловості вимог європейських і міжнародних стандартів замість застарілих стандартів СНД;

– максимального узгодження компетентнісного підходу під час підготовки фахівців товарознавчого профілю з проблемами виробництва та торгівлі товарами легкої промисловості.

Водночас особливу увагу в процесі навчання майбутніх товарознавців у ВНЗ слід приділити набуттю ними ключових професійних компетенцій, необхідних їм для формування та оцінювання оптимальності асортименту, властивостей, рівня якості та безпеки нових видів текстильних матеріалів і виробів (екотекстилю, нанотекстилю, біотекстилю, елітного одягу, медичного текстилю та одягу).

Безперечно, розглянуті питання потребують більш широкого висвітлення не тільки в періодичних і монографічних товарознавчих та матеріалознавчих текстильних виданнях, але й в сучасних підручниках і навчальних посібниках з текстильного товарознавства та матеріалознавства.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Результати здійснених нами досліджень дозволяють зробити однозначний висновок про нагальну потребу проведення поглиблених товарознавчих досліджень проблем формування та оцінювання ключових професійних компетентностей фахівців товарознавчого профілю спеціальності 182 з метою їх узгодження з нинішніми проблемами розвитку вітчизняної легкої промисловості та ринком її продукції.

Широке застосування компетентнісного підходу та контекстної форми навчання фахівців товарознавчого профілю у ВНЗ сфери легкої промисловості та торгівлі України сприятиме суттєвому підвищенню якості названих фахівців та більш ефективному використанню їх знань у практичній діяльності.

Як свідчить аналіз змісту підготовки фахівців товарознавчого профілю у ВНЗ, окрім впровадження у процес їх підготовки комплексного підходу, існує нагальна потреба переорієнтації наукових досліджень на товарознавчих кафедрах і максимальне їх наближення до потреб навчального процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Овчарук О. В. Особливості запровадження компетентнісного підходу: досвід України та країн Європи / О. В. Овчарук // Інформаційні технології в освіті. – 2009. – № 4. – С. 218–225.
2. Мороз С. Е. Використання практико-орієнтованих технологій підготовки майбутніх товарознавців-експертів у митній справі до професійної діяльності / С. Е. Мороз // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Педагогіка і психологія. – 2013. – Вип. 40 (1). – С. 207–214.

3. Мороз С. Е. Моделювання процесу підготовки майбутніх товарознавців-експертів до професійної діяльності на ринку митних послуг / С. Е. Мороз // Вісник Житомирського державного університету. Педагогічні науки. – 2013. – Вип. 4 (70). – С. 124–129.

4. Мороз С. Е. Взаємозв'язок навчальних дисциплін циклу професійної та практичної підготовки у процесі формування готовності майбутніх товарознавців-експертів у митній справі до професійної діяльності / С. Е. Мороз // Засоби навчальної та науково-дослідної роботи. – Вип. 40. – С. 163–168.

5. Креденець Н. Д. Складові професійної компетентності працівників легкої промисловості / Н. Д. Креденець // Інновації в управлінні асортиментом, якістю та безпечністю товарів і послуг : матеріали IV Міжнародної наук.-практ. конф. : тези доповідей (м. Львів, 24 листопада 2016 р.). – Львів, 2016. – С. 290–292.

6. Кобзар Н. В. Поняття “компетентність”, “компетенція” і “готовність до діяльності” в сучасній освітній парадигмі [Електронний ресурс] / Н. В. Кобзар // Вісник Луганського національного університету ім. Т. Шевченка. Науковий вісник Донбасу. – 2010. – № 3. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/USRN/nvd_2010_3_5.

7. Магарик А. К. Рыночные аспекты экономической безопасности товаров комплекса “текстиль–одежда” [Электронный ресурс] / А. К. Магарик // Рынок легкой промышленности. – 2011. – № 34. – Режим доступа: <http://rustm.net/catalog/article/2071.html>.

8. Текстильні матеріали та одяг – сучасні проблеми безпеки / [М. Г. Проданчук, Л. Г. Сененко, Н. Е. Дашіневич та ін.] // Легка промисловість. – 2004. – № 4. – С. 36–37.

9. Галик І. С. Проблеми формування та оцінювання екологічної безпечності текстилю : монографія / І. С. Галик, Б. Д. Семак. – Львів : видавництво Львівської комерційної академії, 2014. – 488 с.

REFERENCES

1. Ovcharuk, O.V. (2009), “Features of the implementation of competence approach: the experience of Ukraine and Europe”, *Informatsiyni tekhnolohiyi v osviti*, vol. 4, pp. 218–225.

2. Moroz, S.E. (2013), “Using practice-oriented training of future commodity technology experts in customs matters to the profession”, *Problemy suchasnoyi pedahohichnoyi osvity. Pedahohika i psykhohohiya*, vol. 40 (1), pp. 207–214.

3. Moroz, S.E. (2013), “Modeling training of future commodity experts to professional activities in the customs service”, *Visnyk Zhytomyrs'koho derzhavnoho universytetu. Pedahohichni nauky*, vol. 4 (70), pp. 124–129.

4. Moroz, S.E., “Relationship disciplines Cycle professional and practical training in the formation of future commodity experts in customs matters to the profession”, *Zasoby navchal'noyi ta naukovo-doslidnoyi roboty*, vol. 40, pp. 163–168.

5. Krednets', N.D. (2016), “The components of the professional competence of light industry”, *Skhadovi profesiyanoi kompetentnosti pratsivnykiv lehkoyi promyslovosti* [Innovations in inventory management, quality and safety of goods and services], *Materialy IV Mizhnarodnoyi nauk.-prakt. konf.: tezy dopovidey* [Materials of IV International science. and practical. conf.: Abstracts], Lviv, November 24, 2016, pp. 290–292.

6. Kobzar, N.V. (2010), “The concept of "competence", "competence" and "readiness activities" in the modern educational paradigm”, *Visnyk Luhans'koho natsional'noho universytetu im.T. Shevchenka. Naukovyy visnyk Donbasu*, vol. 3, available at: http://nbuv.gov.ua/USRN/nvd_2010_3_5.

7. Maharyk, A.K. (2011), “Market aspects of economic security of goods of the textile-clothing complex”, *Rynok legkoy promyshlennosti*, vol. 34, available at: <http://rustm.net/catalog/article/2071.html>.

8. Prodanchuk, M.H. Senenko, L.H. Dashinyevychtain, N.E. [etc.] (2004), “Textile materials and clothes – modern security problems”, *Lehka promyslovist'*, vol. 4, pp. 36–37.

9. Halyk, I.S. and Semak, B.D. (2014), *Problemy formuvannya ta otsinyuvannya ekolohichnoyi bezpechnosti tekstylyu* [Problems of forming and evaluating ecological safety of textiles], vydavnytstvo L'vivs'koyi komertsiyanoi akademiyi, Lviv.